

Bela knjiga o strokovnem varovanju okolja

Uredili

Matjaž Gams,
Nina Črnivec, Lidija Globevnik,
Stanislav Pejovnik, Žiga Zaplotnik, Aleksander Zidanšek

Ljubljana, marec 2020

Uredniki:

Matjaž Gams, glavni urednik
Nina Črnivec
Lidija Globenvik
Stanislav Pejovnik
Žiga Zaplotnik
Aleksander Zidanšek

Avtorji:

Lina Boljka, Marija Zlata Božnar, Mirko Brnič Jager, Božidar Brudar, Andrej Čas, Nina Črnivec, Marko Debeljak, Matjaž Gams, Peter Glavič, Lidija Globenvik, Boštjan Grašič, Ferdinand Gubina, Andreja Hace, Tone Horvat, Lilijana Kozlovič, Aleš Krainer, Karel Lipič, Franc Lobnik, Janez Malačič, Tomaž Ogrin, Boris Orel, Stanislav Pejovnik, Darko Popović, Romana Seljak, Aljoša Slameršak, Gojko Stanič, Luka Štrubelj, Aleš Šubic, Jurij Tasič, Branko Tomažič, Ana Vovk Korže, Žiga Zaplotnik, Aleksander Zidanšek, Ira Zorko, Daniel Zupančič, Tomaž Žagar.

Založnik: Institut "Jožef Stefan", Ljubljana

Priprava knjige: Mitja Lasič, Marjetka Šprah

Slika: Mitja Lasič (deli slike pridobljeni iz spleta)

Moto slike: ljudje smo postali tako mogočni, da lahko zaščitimo ali uničimo naš planet

Dostop do e-publikacije:

<http://library.ijs.si/Stacks/Literature/>

Ljubljana, marec 2020

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=304706304

ISBN 978-961-264-184-9 (epub)

ISBN 978-961-264-185-6 (pdf)

KAZALO

PREDGOVOR	7
Struktura bele knjige znanosti o okolju:	7
POVZETEK.....	8
Ključne besede:.....	8
Strateške usmeritve:.....	8
1. UVOD	9
2. PREDLOGI ZA STROKOVNO VAROVANJE OKOLJA	16
2.1. Splošno	17
2.1.1. Ugotoviti stanje 32 tehnologij, ki so največji onesnaževalci	17
2.1.2. Ne povečevati števila prebivalcev Slovenije	17
2.1.3. Zmanjšanje umrljivosti za rakom	18
2.1.4. Povečati sredstva za znanost	18
2.1.5. Izboljšati okoljsko ozaveščenost/izobraženost občin in občanov.....	19
2.1.6. Vključitev okoljske problematike v obvezen del učnih programov na vseh ravneh izobraževanja	20
2.1.7. Spodbujanje vsesplošne večje varčnosti.....	21
2.1.8. Sprejetje preventivnih ukrepov za prilagajanje podnebnim spremembam.....	21
2.1.9. Uvedba davka na ogljik v okviru zelene davčne reforme	22
2.1.10. Uvedba razgradljivih snovi in predmetov in obdavčitev neekoloških	23
2.1.11. Razširitev državne meritne mreže za spremljanje kakovosti zunanjega zraka in dosleden nadzor nad vnosom nevarnih in strupenih snovi v zrak	23
2.2. Promet	24
2.2.1. Preprečiti prehitro vožnjo	24
2.2.2. Prepoved reklamnih panojev v vidnem polju avtocest	26
2.2.3. Uvedba kvalitetnih klasičnih in hitrih vlakov, davki na ceste	26
2.2.4. Obdavčitev tranzitnih tovornjakov	27
2.2.5. Uvedba prometnih prepustnic v širših centrih večjih mest	27
2.2.6. Brezplačen mestni in primestni promet	28
2.2.7. Za večjo kulturo umeščanja in oblikovanja poti za pešce in kolesarje na podeželju.....	28
2.2.8. Obdavčitev oddaljenih izdelkov	28
2.2.9. Organizacija dela od doma	28
2.3. Energija	29
2.3.1. Financiranje obnovljivih virov in zmanjševanje rabe energije.....	29

KAZALO

2.3.2. Zmanjšanje kurjenja na premog in na druga sorodna fosilna goriva, odpravljanje individualnih kurišč na fosilna goriva.....	29
2.3.3. Jедrska energija.....	30
2.3.4. Boljša izkoriščenost vodnih virov – hidroelektrarne	32
2.3.5. Obvezne ribje steze, kjer stroka podpre	32
2.3.6. Uporaba klimatskih naprav – inverterjev.....	32
2.3.7. Uporaba solarnih panelov	33
2.3.8. Omejitev obsega cestne razsvetljave.....	33
2.4. Hrana, živali, rastline	35
2.4.1. Odstranitev invazivnih rastlinskih in živalskih vrst.....	35
2.4.2. Alergene rastline v javnem sektorju.....	36
2.4.3. Nadzorovanje agresivnih živali.....	37
2.4.4. Možnost nakupa izdelkov brez embalaže	37
2.4.5. Vračanje steklene embalaže	37
2.4.6. Postopna prepoved plastenk.....	38
2.4.7. Vpeljava nove trajnostne prehranske in kmetijske politike in zmanjševanje škodljivih subvencij	38
2.4.8. Prepoved oz. obdavčitev uvažanja krme iz oddaljenih krajev za rejne živali....	39
2.4.9. Dodatna obdavčitev hrane iz oddaljenih krajev	39
2.5. Krajina, kmetijske površine	40
2.5.1. Preprečitev lahketne prodaje kmetijskih površin.....	40
2.5.2. Prepoved oglaševanja v odprttem prostoru krajine	40
2.5.3. Umik industrijskih, komercialnih in obrtnih con (ter mobilne telefonije) iz vidnega polja odprte krajine.....	41
2.5.4. Prekomerno osvetljevanje in ohranjanje vidnosti zvezdnega neba.....	42
2.5.5. Prepoved kurjenja in požiganja odpadkov in zelenja na prostem.....	42
2.5.6. Prepoved hrupa ob nedeljah in praznikih.....	43
2.5.7. Osveščanje občanov, da sami skrbijo za okolje.....	43
2.6. Bivalno okolje, urbanizem	44
2.6.1. Ureditev področja urbanizma.....	44
2.6.2. Spremembe v gradnji stavb: Načrtovanje in vlaganje v energetsko učinkovite stavbe	44
2.6.3. Spremembe v gradnji stavb: Povečanje fleksibilnosti pri rekonstrukciji in nadomestni gradnji	45
2.6.4. Bele ali zelene fasade in strehe	45
2.6.5. Spodbujanje naseljevanja prebivalstva v urbanih okoljih.....	46
2.6.6. Saniranje divjih odlagališč nevarnih odpadkov	46

2.6.7. Dosledno spoštovanje Zakona o vodah, tudi 69. člena pri gradnji objektov in naprav na vodovarstvenem območju	46
2.6.8. Zaščita gozda pred sekanjem zaradi širjenja gospodarske dejavnosti na kmetijskih zemljiščih.....	46
2.6.9. Blokirati oz. obdavčiti nove veletrgovine, prepovedati reklamo zanje	47
2.6.10. Še nekaj pripomb (ki se niso uvrstile v glavno besedilo)	47
3. ZAHVALA	49
4. LITERATURA.....	50
5. VABILO.....	55
PROGRAM.....	56
6. POROČILO S POSVETA.....	59
ZAKLJUČKI posveta Znanost o okolju	59
UVOD	60
STRATEŠKI NAČRTI IN CILJI	60
UGOTOVITVE IN PREDLOGI	62
7. WORLD SCIENTISTS' WARNING TO HUMANITY: A SECOND NOTICE	67
8. PRISPEVKI S POSVETA	73
8.1. mag. Lijana Kozlovič	73
8.2. prof. dr. Franc Lobnik	77
8.3. prof. dr. Stanislav Pejovnik	83
8.4. prof. dr. Matjaž Gams.....	88
8.5. mag. Tomaž Ogrin.....	91
8.6. prof. dr. Aleksander Zidanšek	94
8.7. Andrej Čas	97
8.8. Andreja Hace	101
8.9. Luka Štrubelj	106
8.10. dr. Tomaž Žagar	111
8.11. Karel Lipič.....	114
8.12. prof. ddr. Ana Vovk Korže.....	119
8.13. Tone Horvat.....	123
8.14. Aleš Šubic.....	134
8.15. dr. Marija Zlata Božnar	147
8.16. prof. dr. Lidija Globevnik.....	152
8.17. Mirko Brnič Jager.....	157

PREDGOVOR

Ključni motiv Bele knjige je povečati prizadevanja za **varstvo okolja s pomočjo stroke**. V javnosti, medijih in tudi političnih debatah pogosto slišimo teme in argumente, ki odstopajo od strokovno najpomembnejših vprašanj. Recimo dilema, ali raje zgraditi nekaj tisoč vetrnic ali eno jedrsko elektrarno, ali je večja škoda zaradi plastičnih slamic ali zaradi sto kilometrov nove avtoceste, ali je večja škoda zaradi vseh sveč ali enega tovornjaka na avtocesti in ali se sploh dogaja segrevanje ozračja? Na večino teh vprašanj zna stroka odgovoriti in pojasniti, kje najhitreje in najhuje uničujemo okolje v Sloveniji in Evropi. Po posvetu v Državnem svetu smo v nekaj mesecih usklajevanja med stroko, okoljevarstveniki, odločevalci in javnostjo napisali Belo knjigo s predlogi in jo predajamo vladi ter Državnemu zboru.

Priprava te knjige je zahtevala precej naporno dogovarjanje v raznih sferah od okoljevarstvenikov in znanstvenikov do predstnikov poljudnih gibanj. Ideja pa je bila vseskozi jasna: predlagati vrsto **konkretnih** sprememb v Sloveniji, s katerimi bomo danes povečali tako trajnost razvoja kot skrb za varstvo okolja, po možnosti zastonj. Varstvo okolja se pogosto izgubi v pisanku načel in strateških usmeritev, v neskončnem pregovarjanju in birokratiziranju dobrih idej, kjer se pojavi dilema, kako varovati okolje ob visokih stroških in zategovanju pasu. V Beli knjigi pa je poudarek na tukaj in sedaj ter **cenovno ugodno, brez posebnih dodatnih naporov**. Veliko predlogov v Beli knjigi ne zahteva dodatnih vlaganj, bodo pa pomembno prispevali k boljšemu okolju za nas in zanamce, ne da bi nam zato priškrnili življenska ugodja.

Primer: ker so reklame v 40-metrskem pasu ob avtocesti prepovedane, se jih čedalje več pojavlja v obliki 10–20 metrskih velikih panojev zunaj tega prepovedanega pasu. Nameravamo sprožiti pobudo, da se to prepove.

Kot **drugi primer** vzemimo promet, kjer vsakih 10 km/h poveča onesnaževanje ozračja za 10 %, pa skoraj polovica voznikov vozi prehitro in praktično ni nobene kontrole – zakaj ne uvedemo videonadzora ali avtocestne policije in dosežemo varnejšo in okolju prijaznejšo vožnjo z večjo prepustnostjo v dobro voznikov, v dobro proračuna (s kaznimi bi dobili pokritje dodatnih stroškov nadzora) ter vseh državljanov in državljanek do bolj zdravega okolja – take predloge lahko sprejmemo **tukaj in sedaj**. Potrebujemo le **znanje in pogum**.

Uspelo nam je v tolikšni meri, kot znamo, zmoremo in kot smo se sposobni dogovoriti.

Struktura Bele knjige znanosti o okolju:

1. UVOD
2. PREDLOGI ZA STROKOVNO VAROVANJE OKOLJA
3. ZAHVALA
4. LITERATURA
5. VABILO
6. POROČILO S POSVETA
7. WORLD SCIENTISTS' WARNING TO HUMANITY: A SECOND NOTICE
8. PRISPEVKI S POSVETA